

Dosye:

Berken Bereh

Dosye

Dilawer Zeraq

Rojen BARNAS

Adar JIYAN

Evîn ŞIKAKÎ

Mem BAWER

yeqîn h.

Çiya MAZÎ

Yildiz ÇAKAR

Umît ESEN

Ceng HÊVÎDAR

Welat DILKEN

Şelîm GULFIRAZ

Ferzan ŞÊR

Îmad BERNAS

Îlyas SUVAGCÎ

Îslam GELÎŞ

Selamî ESEN

Heypeyvîn

bi Omer Dilsoz re

Sêr

Elfxan LORAN

Sê helbest

Şel SILVERSTEIN

Kamva çi?

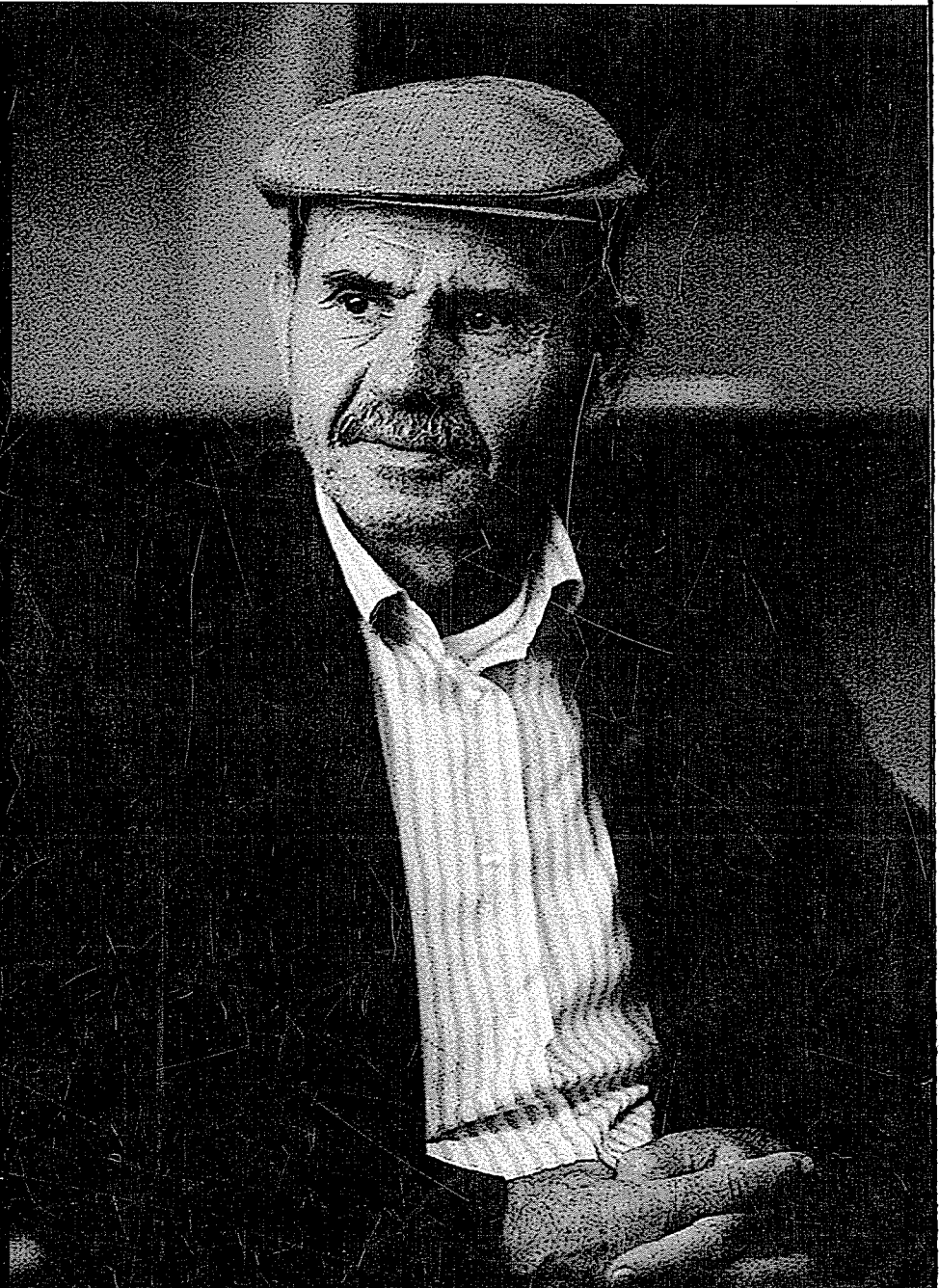
Fehmî KOÇ

Nina verê to

Netîce ALTÛN DEMÎR

Hevrê

Sadiq ÇUBEK

Weşana
ENSTÎTUYA KURDÎ YA AMEDÊ

Kovara Dumehane
Sal: 10 Hejmar - 49
Rezber- Kewçêr 2013

Xwedî û Berpirsiyariya Nivîsaran
Mehmet Aydın ALÖKMEN

Edîtor - Redaksiyon
Omer FİDAN - Feratê DENGİZİ

Mîzanpaj û Berg
Elîxan LORAN

Wêne-yê Bergê
Yusri ATLI

Şewirmendê Hiqûqê
M. Nuri DENİZ

Çapxane
Gün Matbaacılık
Reklam Film Basım Yayım San. Tic. Ltd. Şti.
Beşyol Mah. Akasya Sk. No:23/A
Küçükçekmece/İSTANBUL
Tlf: 0 212 580 63 81

Navnîşan
Kalem Sk. No: 32/4 Huzurevleri
Kayapınar/DIYARBAKIR

Tel & Faks: +90 412 237 43 16

E-Mail
kovaraw@yahoo.com
kovarawe@hotmail.com

ISSN: 1309-1476

Şertên Abonetiye
Nava Welat, salek: 30 TL
Welatên Dereke, salek: 70 EURO

Nimroya Hesabê PTT'ê
Mehmet Aydın ALÖKMEN
590 24 36

- Ji edîtor / 2
- Zimanên Anatoliyaya Kevnar û taybetmendiyên wan ên Hînd-Ewrûpayî - **Suleyman YILDIRIM / 3**
- Kî berx e kî beran e? - **Mem ZÎNISTANÎ / 6**
- Hevpeyvîn bi Omer Dilsoz re - **Feratê DENGİZÎ - Kovara Wyê/10**
- Sêr - **Elîxan LORAN / 15**
- Rojava - **Mamoste Eyûp / 16**
- Sê helbest - **Shel SILVERSTEIN / 17**
- Întixar- **Şevger ÇIYA / 18**
- Periya Sîruş - **Yaşar ASLAN / 22**
- Kamva çi? - **Fehmî KOÇ / 25**
- Lavlavka hêkheban - **Şivan ZEREN / 28**
- Raza şewitî - **Mahîr BAGOK / 29**
- Nîna verê to - **Netîce ALTÛN DEMÎR / 33**

- Dosye: **Berken Bereh / 34**
- Berken Bereh: Helbestvan bi helbesta xwe li xaka xwe vedigere... - **Dilawer ZERAQ / 35**
- Hevrê Berken Bereh - **Rojen BARNAS / 39**
- "Êş" a "şagirtê(n) evîné" ango Berken Bereh - **Adar JIYAN / 40**
- Di helbesta Berken Berehî de netewe - **Evîn ŞIKAKÎ / 45**
- Di kovara "TÎRÊJ" ê de, helbesta Berken BEREHî - **Mem BAWER / 48**
- kelama sibehê - **yeqîn.h. / 52**
- Ji bo Berken Berehî - **Çiya MAZÎ / 53**
- Dilê şatîrêmin êş û evîn e! - **Yildiz ÇAKAR / 54**
- Êdî tu Berken Bereh î - **Umît ESEN / 57**
- Helbest çekeke vejîné ye li sermilê Berken Bereh - **Ceng HÊVÎDAR / 57**
- Hosteyêmin Berken Bereh - **Welat DILKEN / 61**
- Dilînên reşeyekî stûxwar - **Selîm GULFIRAZ / 63**
- Di bêdengiya "Pandomûm" ekê de qêrîna şewazê- **Ferzan ŞÊR / 64**
- Di helbesta Berken Bereh de haîku: 'B. Bereh' - **Îmad BERNAS / 67**
- Di helbesta Berken Bereh de hêma - **Îlyas SUVAGCÎ / 69**
- Di helbesta Berken Berehî de jin - **Îslam GELİŞ / 71**
- Mamo Berken - **Selamî ESEN / 74**

- Kotrîm - **Wildan / 77**
- Maladona - **Mehmed TEKÇE / 78**
- Hevrê - **Sadiq ÇUBEK / 80**

*Nivîsên ku ji bo weşanê ji kovarê re tên şandin, li xwediyên wan nayên vegerandin.
Her nivîskar ji nivîsa xwe berpirsiyar e.*

Di helbesta Berken Bereh de hêma

Îlyas SUVAGCÎ

Destpêk

Berken Bereh yek ji wan kesan e ku di helbesta Kurdî de xwediyê gelek helbestan e.

Helbestên wî cara ewil di kovara Tîrêjê (1979-1981) de tîn weşandin. Di vê kovarê de ligel Bereh helbestkarên wek; Arjen Arî, Mem Ronga, Rojen Barnas cî digirin.¹ Her çend ku ev tradîsyona edebî domdar nebûye jî helbestkarên wê ji bo helbesta Kurdî bingehê qewî ava kirine. Bi ve xebatê me xwest ku em di helbestên Bereh de li ser girîngiya hêmayê bisekinin.

Armanca me diyarkirina wateyên hêmayên helbesta Bereh nîn e. Me xwest em qonaxên sazkirina van hêmayên ku di hişê helbestkêr de, piştî pêvajoyeke zêhnî şikil girtine, destnîşan bikin. Ka gelo Bereh çawa hêmayan saz dike? Ji ber ku em ê nikarin jî hemû helbestan mînakî bidin em mecbûr in ku di çarçoveyê sînorkirî de xalên sereke destnîşan bikin.

2- Hêma û helbesta Berken Bereh

Hêma; li gorî dîtinekê armanca herî sereke ya helbestê ye, li gorî dîtineke dinê jî ji bo avakirina helbestê navgînek e. Li gorî Bereh jî hêma kakilê helbestê ye û bêyî wê nivîsek nikare xwe bigihîne asta helbestê.² Di helbesta Bereh de jî em dibînin ku carna bi hêmayên xurt û şayesandinan dîmenek li ber çavê xwendevanan zindî dibe. Di helbestên xwe de Bereh; bi riya mecazan, şibandin û îstîfayê, lihevbestîna peyvên ciyê hêmayan diafirîne. Ji ber ku ev hunerên edebî û hêma bi awayekî eşkere jî hev nayên veqetandin em ê van bi hev re destnîşan bikin.

Bereh de em pêrgî bikaranînan cihê tînê:

...bajar 'çarika ramûsan' / davêje ser bejn û bala xwe...(Mizgînî ji we re, r. 77)

Wek li jor jî tê dîtin, hêma lihevbestîna du peyvên wek "çarik" û "ramûsan" ku ev jî ji cihê ne û hercar nayên ba hev, pêk hatiye. Di van terkîbên jêr de jî B. Bereh bi heman riyê hêmayan diafirîne:

...nûçeyên temen dirêjkirinê (Mizgînî ji we re, r. 77)... bextê berxwedanê (Çiyayê serqot, r. 99)... darhinara temenê me (Êvara zû hatî, r. 107)... tenûra birakujiyê (Kilama nîfşekî ji bîr bûyî, r. 158) ...çûkên lal...tîna awirên nas...tofana min a xwînsêrîn...xumîniya hestên ahengdar ên derwêşan (Wehş û qedîm, r. 289)... îşq û evînên koçerî...taveheyvên şîzofren ...nexşeyêke xaka-xeter...janeke hil-

hilî....derwêşê xemgîniyê... temenê min ê reşê-leyî...çîroka min a sorê tarî (Botanname, r. 292-295)

Ji bo sazkirina hêmayê riyek jî di wateya mecaz de bikaranîna peyvên e. Unsûren sereke yê helbestê xeyal û hêma ne. Helbest ji mêj ve li ser heman babetan tîn nivîsandin. Lewma helbestkarên ku şewazeke resen ava dikin, derdikevin pêş. B. Bereh jî bi zîmanekî asan terkîbên resen saz dike: ...te her/ bi ramûsan van verêstî/ 'pîneyên temenê' min...(Dayê, r. 341)

...çawa dihincire rûyê tîrêjekê/ çima zendên xwe jê dike tenêtiyek...(Êdî neyê, r. 274)

...li vê dinyayê / bi tenê li bejna me hat/ kirasê "qewmê kewan"...(Kilama nîfşekî ji bîr bûyî, r. 158)

Hêma qeliqandina xeyalan e. Her wisa sînore hêmayê girêdayî afirineriya helbestkarî ye; lewma helbestkar avahîsazê zimên e⁴. Em dibînin ku ew xeyalên ku Bereh di helbestên xwe de vedirêse êdî dibin xewn û xeyalên xwendevanan jî. Bes, wek taybetiyeke helbesta nûjen, di helbesta Bereh de jî wate carinan nepenî ye. Ji bo ku mirov têbigihe divê hinek serê xwe pê biêşîne:

...çûkek / cefilî/ li guliya şevê...dîsa jî / bayekî rûzarok/ dixepirîne/ 'hewşa hişê min' / tîrêjek dimije/ şîrê axa ji mirinê filitî...(Tîrs, r. 276)

Hêma; ji bo ku hest û xeyalên helbestkarî zindîtir û şênbertir bike, ji bo avakirina dîmenekê hewceyî alîkariya pêjnên helbestkarî ye. Helbestkar carinan ji bo zindîkirina dîmenekê, unsûren razber bi kar tîne. Carinan jî, bi rengdêran, bi hunerên edebî yê wek şibandin, mecaz, îstîfayê û ...hwd dîmenekî şênber li pêş çavên me dike razber:

...ne hewce ye vebêjî/ 'pêjnên xwe yê bê-kiras' / va belawela kir/ serhişkiya dilê tolaz/ bi 'bendêrên dilnas'...(Kiras, r. 102)

Di van ristên jorî de helbestkar ji bo peyveke razber (pêjn) rengdêreke şênber (bêkiras) ; ji bo ku peyveke şênber (bendêr) li pêş çavên me zindîtir bike rengdêra "dilnas" bikar tîne.

...ger hûn bixwazin/ evînê binasin/ taldeya rojhilata dilê xwe bipelînin/ bê çawa bi ken dîtêyîsin stêrk...(Ger hûn bixwazin, r. 105)

Li jor jî, helbestkar ji bo ku evînê (razber) rave bike, bi riya şibandineke wek "teyîsîna stêrkan" (şênber) bi kar tîne. Ristên jêr jî zêdeyî bi şibandinan, heman şiklî hatine sazkirin:

... 'Bêrîvana bê baran' / dibêjin ku li bajarekî mêtîngeran/ şîbiyaye goga li ber lingan!...(Cîran, r. 112)

...li 'deryaya biyanîstanê' / keştiyeke bê benderim/ 'alên bêkesiyê' dimilmilin / li esmanê min ê bê deng û xûz...(Biyanîstan, r. 202)

...mîna şewla mirariyên li gerdena te/ di çavên me de dibiriqin razên me...(Xwenixamtin, r. 280)

Di helbesta "Gulname"yê de jî Bereh bi şibandînan terkîbên resen lihevbestîne:

...stêrkeke xwîşêrin e her tîpeke navê te...her kezîyek te qewdek gula mihemedî...çavên te du ewrên zarokwarî...rûyê te porteçaleke hevrişmî...hwd (r. 271)

Ger helbestkarek bixwaze vegotîneke dewlemend biafirîne divê sînorê zimanê xwe fireh bike. Ev jî bi afirandin û bi manekirina peyvvan, lêgerîna hêmayên nû, pevgirêdana peyvên ji hev cihê pêkan e. Wek di mînakên ku me derpêş kirine jî de, tê dîtîn ku Bereh di riya peydakirina hêmayan de zoriyê dide sînorê zimanê xwe. Nişaneyê wê yekê di haîkuyên wî de jî em dibînin. Bereh bi vê yekê sînorên xeyalên helbesta xwe firehtir dike. Ji ber ku haîku ji sê ristan pêk tînin divê helbestkar hemû hes-tên xwe bi awayekî hosteyî vebêje. Lewre helbestkar bivê nevê berê xwe dide hêmayên resen. Me jî di lêkolînên xwe de di haîkuyên Bereh de gelek hêmayên resen tesbît kirin:

...zengilê xewê (r.360)...kodika jankêşanê (r.367)...bintara heyvê (r.367)...peyayê helbestê (r.368)...guhanên demê (r. 371)...qerwaşa esmên (r. 372)...tipîskên bêriyê (r.393)...hebana hebûnê (r.393)...berkûrka berbangê (r. 405)...porkura lavlavkê (r. 413)...deştê hebûna te (r. 416)...şehê çem (r. 419)...hwd.

3-Encam

Ji ber ku li ber destên me poetîkayên helbestkarên kurd kêr in yan jî qet tune ne, em dizanin ku di xebatan bi vî awayî de jî dê her kêmasî hebin. Bi vî xebatê me hewl da ka gelo hêma çî ye, di helbestên Bereh de girîngiya hêmayê çî ye? Bereh di helbestên xwe de wexta ku hêmayan saz dike kîjan rîyan bi kar tîne? Di helbesta Kurdî de hêma carînan dibê qurbana vegotîne. Em dibînin ku B. Bereh di helbestên xwe de li hemberî vî yekê ji gencîneya Kurdî ya dewlemend hêmayên resen ava kirine. Lê belê taybetiya wî ev e ku wî hêma nekiriye qurbana vegotîne. Di van helbestên herikbar de hêma çiyekî girîng digire, lê belê wek berî niha jî me destnîşan kir; Bereh ji bo ku hêmayan biafirîne helbestan nanivîse. Wî bi zîmanekî asan di helbestên xwe de bi riya rengdêran, mecazan, şibandînan û îstîfeyan, lihevbestîna peyvên cihê hêma afirandine. Her ku

pênûsa xwe kemilandiye hêmayên xurttir saz kirine, ev yek di haîkuyan de zêdetir eşkere ye.

Çavkanî:

Bereh, Berken *Dilê Min Palgeh e Ji Îşqê Re*, Weşanxaneyê Lîsê, Diyarbakır. 2011.

2. Çirûsk, "Ligel Berken Bereh Hevpeyvîn", hejmar 17, r. 32., 2013.

3. Tarik Ozcan, "Di Hunera Helbestê de Ciyê Hêmayê-Girîngiya Wê û Sepandina Vê ya li Cihana Helbestên Cemal Sureyya/Şîr Sanatinda Îmajin Yerî-Onemî ve Bunun Cemal Sureyya'nin Şîr Dunyasina Uygulanması" / Kovara Zanîngeha Fîratê ya bi navê Sosyal Bilimler C.13, H.1, rp. 115-136, Xarpêt, 2003-Fîrat Unîversîtesî Sosyal Bilimler Dergîsî, C. 13, H.1, s: 115-136, Elazığ, 2003.

⁵ Berken Bereh, *Dilê Min Palgeh e Ji Îşqê Re*, Weşanxaneyê Lîsê, Amed. 2011. (Hemû helbestên ku di nivîsa xwe de wek mînak nişan dane, me ji vî pirtûkê girtine.)

⁶ Çirûsk, "Ligel Berken Bereh Hevpeyvîn", h. 17, r. 32., 2013.

⁷ Di vî nivîsê de ji xeynî terkîba "qewmê kewan" hemû nişanekên dunikê ji cenabê me hatine danîn.

⁸ Tarik Ozcan, "Di Hunera Helbestê de Ciyê Hêmayê-Girîngiya Wê û Sepandina Vê ya li Cihana Helbestên Cemal Sureyya/Şîr Sanatinda Îmajin Yerî-Onemî ve Bunun Cemal Sureyya'nin Şîr Dunyasina Uygulanması" / Kovara Zanîngeha Fîratê ya bi navê Sosyal Bilimler C.13, H.1, rp. 115-136, Xarpêt, 2003-Fîrat Unîversîtesî Sosyal Bilimler Dergîsî, C. 13, H.1, s: 115-136, Elazığ, 2003.